

УДК 327:911.3:341.222(100+477)

DOI: 10.60022/3(5)-69S

Сливка Роман Радославович

кандидат географічних наук
доцент кафедри географії та природознавства
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Slyvka Roman

Candidate of Geographic Sciences
Associate Professor of the Department of Geography and Natural Sciences
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6657-3667

Закутинська Ірина Іванівна

кандидат географічних наук
доцент кафедри географії та природознавства
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Zakutynska Iryna

Candidate of Geographic Sciences
Associate Professor of the Department of Geography and Natural Sciences
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7072-8318

Гілецький Йосип Романович

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри географії та природознавства
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Hiletskyi Yosyp

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate Professor of the Department of Geography and Natural Sciences
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7072-8318

Валуйська Марія Іванівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Valuiska Mariia

higher education applicant at the first (Bachelor's) level
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ukraine
ORCID: 0009-0006-3609-6587

РІЧКОВІ ДЕРЖАВНІ КОРДОНИ ЯК ДИНАМІЧНИЙ ПРОСТІР ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ КОНФЛІКТНОСТІ

Анотація. Річкові державні кордони належать до найбільш складних і динамічних об'єктів політико-географічного аналізу, оскільки поєднують природну мінливість річкових систем із міжнародно-правовою фіксацією державного суверенітету. У сучасному світі річки виконують не лише функцію природних рубежів, а й стають простором політичних суперечностей, геополітичної конкуренції, ресурсних конфліктів і транскордонної взаємодії. Стаття присвячена аналізу політико-географічної специфіки річкових державних кордонів та основних типів прикордонних суперечностей, що виникають у межах річкових систем. Розглянуто конфлікти, пов'язані з делімітацією кордонів у руслі річок, належністю островів, зміною руслових процесів, функціонуванням трипойнтів і квадрипойнтів, гідротехнічними проєктами, навігаційними режимами та доступом до міжнародних водних шляхів. Проаналізовано приклади річкових конфліктів у Європі, Азії, Африці та Америці, зокрема суперечки на Дунаї, Шатт-ель-Арабі, Амурі, Ріо-Гранде, Гангу та інших річкових системах. Встановлено, що сучасні річкові кордони є не статичними лініями, а мінливими природно-політичними системами, на які впливають природні процеси, історичні договори, геополітичні інтереси та інженерне втручання людини. Особливу увагу приділено українському виміру проблеми, зокрема дунайському та дністровському напрямом, карпатським річковим кордонам, а також зростанню військово-географічного значення річкових систем в умовах російсько-української війни. Дослідження

підкреслює важливість річкових державних кордонів для геополітичної безпеки, транскордонного співробітництва, міжнародної навігації та просторової стійкості держав.

Ключові слова: річкові державні кордони, політична географія, геополітика, прикордонні конфлікти, делімітація кордонів, транскордонні річки, міжнародні відносини.

RIVER STATE BORDERS AS A DYNAMIC SPACE OF POLITICAL-GEOGRAPHICAL CONFLICTUALITY

Abstract. *River state borders belong to the most complex and dynamic objects of political-geographical analysis, as they combine the natural variability of river systems with the international legal fixation of state sovereignty. In the modern world, rivers perform not only the function of natural boundaries but also become spaces of political disputes, geopolitical competition, resource conflicts, military-strategic tensions, and transboundary interaction. The article examines the political-geographical specificity of river state borders and the main types of border disputes arising within river systems. Particular attention is devoted to the transformation of rivers from natural landscape elements into politically institutionalized boundaries that simultaneously perform barrier, contact, transport, resource, and security functions.*

The study analyzes conflicts related to border delimitation within river channels, disputes over islands, changes in riverbeds, the functioning of tripoints and quadripoints, hydraulic engineering projects, navigation regimes, and access to international waterways. Considerable attention is also paid to the influence of erosion, sediment accumulation, floods, avulsion processes, and anthropogenic interventions on the stability of river borders. Examples of river conflicts in Europe, Asia, Africa, and the Americas are considered, including disputes on the Danube, Shatt al-Arab, Amur, Rio Grande, Ganges, and other river systems. These cases demonstrate that river borders often become zones where legal norms, geopolitical interests, historical narratives, and environmental transformations intersect.

It is established that modern river borders should not be viewed as static lines, but rather as changing natural and political systems influenced by natural processes, historical treaties, geopolitical interests, climate-related transformations, and engineering interventions. The article emphasizes that the concept of “natural borders,” traditionally widespread in political geography, often contradicts ethnic, historical, economic, and cultural realities, thereby increasing the conflict potential of border regions. The research also highlights the symbolic and geopolitical role of rivers as elements of national identity and spatial imagination.

Particular attention is paid to the Ukrainian dimension of the issue, especially the Danube and Dniester directions, the Carpathian river borders, and the growing military-geographical significance of river systems under the conditions of the Russian-Ukrainian war. The destruction of hydraulic infrastructure, increased security risks, and the strategic role of rivers in logistics and defense significantly strengthen the geopolitical importance of river border regions in Eastern Europe. The research emphasizes the importance of river state borders for geopolitical security, transboundary cooperation, international navigation, environmental stability, and the spatial resilience of states in the context of contemporary global transformations.

Keywords: *river state borders, political geography, geopolitics, border conflicts, border delimitation, transboundary rivers, international relations.*

Постановка проблеми. Річкові державні кордони належать до найбільш складних і конфліктогенних типів міжнародних меж у сучасному світі. На відміну від орографічних або геометричних кордонів, вони характеризуються високою природною динамічністю, оскільки руслові процеси, ерозія берегів, акумуляція наносів, паводки та авульсія здатні змінювати конфігурацію річкових систем і безпосередньо впливати на проходження державної межі. Водночас міжнародне право та міждержавні договори прагнуть зафіксувати кордон як стабільну політико-правову лінію, що створює суперечність між природною мінливістю річки та необхідністю територіальної стабільності держав. Саме тому річкові кордони нерідко стають осередками політичних, геополітичних, ресурсних і навігаційних конфліктів.

У політичній географії тривалий час домінувала концепція «природних кордонів», відповідно до якої великі річки трактувалися як найбільш природно обґрунтовані межі держав. Проте світовий досвід демонструє, що така інтерпретація часто суперечить етнічним, історико-культурним, економічним і транспортним зв'язкам прикордонних територій. Унаслідок цього річкові кордони можуть перетворюватися не лише на межі державного суверенітету, а й на простір тривалої політико-географічної конфліктності. Особливо це проявляється у випадках, коли зміна русла впливає на

проходження межі, виникають суперечки щодо островів, судноплавних каналів, доступу до міжнародних водних шляхів або використання транскордонних водних ресурсів.

Світова практика підтверджує високу конфліктогенність річкових кордонів. Зокрема, суперечка між Іраком та Іраном щодо Шатт-ель-Арабу пов'язана з проблемою вибору принципу делімітації кордону та контролю над судноплавством у Перській затоці. У Європі спір між Хорватією та Сербією на Дунаї виник через розбіжності між сучасним руслом річки та історичними кадастровими межами. Конфлікт між США та Мексикою на Ріо-Гранде продемонстрував значний вплив руслової динаміки на територіальні суперечки, а справа острова Касікілі між Ботсваною і Намібією підкреслила визначальну роль гідрологічних чинників у міжнародно-правовому врегулюванні прикордонних конфліктів. Водночас сучасні гідротехнічні проекти, будівництво дамб і каналів дедалі частіше трансформують річкові системи в об'єкти геополітичної конкуренції та водної безпеки.

Для України проблематика річкових державних кордонів має особливе значення в умовах сучасних геополітичних трансформацій і російсько-української війни. Річкові системи виконують не лише прикордонні та транспортні функції, а й відіграють важливу роль у сфері безпеки, міжнародної логістики, екологічної стабільності та транскордонного співробітництва. Особливо важливими є дунайський напрям, басейн Дністра та карпатські річкові кордони, де поєднуються геополітичні, економічні, навігаційні та природоохоронні інтереси держав. Руйнування гідротехнічної інфраструктури внаслідок війни, зростання ролі річок у військовій логістиці та прикордонній обороні, а також посилення екологічних ризиків додатково актуалізують необхідність комплексного політико-географічного аналізу річкових кордонів.

У зв'язку з цим дослідження політико-географічної специфіки річкових державних кордонів, типології прикордонних суперечностей та їх значення для сучасної України є важливим як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження річкових державних кордонів формуються на перетині політичної географії, міжнародного права та досліджень транскордонних водних ресурсів. У світовій науці вагомий внесок у розроблення цієї проблематики зробили Дж. Блейк та К. Скофілд [11], А. Паасі [10], Д. Ньюмен [9], А. Вулф [12], які розглядають річкові кордони як складні природно-правові системи, що поєднують питання суверенітету, делімітації та конфліктогенності. В українській географії відповідні дослідження пов'язані передусім із працями М. Дністрянського [1], Д. Мальчикової, І. Пилипенка, С. Сімченко [2] та Р. Сливки [3], які акцентують увагу на динамічності природних меж і їх ролі у формуванні територіально-політичних суперечностей. Серія монографій Р. Гуо [5–7] стала основою для формування бази даних про територіальні суперечності, пов'язані з річковими кордонами.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному поєднанні політико-географічного, гідроморфологічного та безпекового підходів до аналізу річкових кордонів. Запропонована типологія дозволяє системно інтерпретувати різноманіття прикордонних конфліктів і враховує як природні, так і геополітичні чинники. Важливим є включення елементів військової географії до аналізу річкових кордонів, що відображає сучасні трансформації їх функціонального значення.

У межах політичної географії особливо важливими є дослідження, присвячені функціонуванню кордонів як інституціоналізованих просторових структур, а також аналізу того, як природні бар'єри, зокрема річки, трансформуються в політичні межі. Паралельно у сфері геополітики водних ресурсів сформувався окремий напрям вивчення транскордонних річкових басейнів, де річки розглядаються не лише як кордони, а як системи спільного водокористування, потенційного конфлікту й міждержавної кооперації.

Метою статті є виявлення політико-географічної специфіки річкових державних кордонів, узагальнення основних типів річкових прикордонних суперечностей у світі та визначення значення цієї проблематики для України.

Виклад основного матеріалу. На основі матеріалів серії монографій Р. Гуо [5–7] та матеріалів бази даних *Conflict Barometer 2024* [8] укладено таблицю (табл. 1), яка описує найбільш відомі приклади прикордонних річкових суперечностей.

Таблиця 1

Основні річкові прикордонні спори сучасного світу другої половини ХХ – поч. ХХІ ст.

№	Регіон	Держави	Річка / водна система	Предмет спору	Тип конфлікту	Форма / стан врегулювання
1	Африка	Бенін – Нігер	Нігер, Мекру	Лінія проходження кордону в руслі; належність островів, зокрема Лете	гальвег / середня лінія; острівний спір	передано до Міжнародного суду ООН

Продовження таблиці 1

2	Африка	Бенін – Нігер – Буркіна-Фасо	Мекру	Невизначеність трипойнта в руслі річки	спір щодо річкового трипойнта	потенційно конфліктний, історично недемаркований
3	Африка	Бенін – Нігерія	Окпара	Спінні прикордонні села, слабка демаркація кордону	локальний прикордонний спір на річці	часткова демаркація
4	Африка	Ботсвана – Намібія	Чобе (Ліньянті)	Визначення головного русла і належність острова Касікілі / Седуду	острівний спір; тальвег	вирішено Міжнародним судом ООН
5	Африка	Ботсвана – Намібія – Замбія – Зімбабве	Чобе, Замбезі	Невизначеність існування і положення квадрипойнта	спір щодо річкового квадрипойнта	частково невизначений
6	Африка	Намібія – ПАР	Оранжева	Чи проходить кордон по середині річки, чи по одному з берегів	тальвег / берегова лінія	переговорний процес
7	Африка	Камерун – Нігерія	Басейн озера Чад, притоки	Повені, зміни русел, поява і зникнення островів	гідрологічно зумовлений прикордонний спір	розглянуто Міжнародним судом ООН
8	Африка	Єгипет – Ефіопія – Судан	Голубий Ніл	Будівництво ГЕС «Велика Ефіопська Ренесансна дамба», розподіл стоку	гідротехнічний та водоресурсний конфлікт	переговорний процес, частково неврегульований
9	Африка	Судан – Південний Судан	Ніл, притоки	Розподіл водних ресурсів після незалежності Південного Судану	водоресурсний конфлікт	триває переговорний процес
10	Америка	Бразилія – Уругвай	Куареїм, Уругвай	Належність острова Бразілейра; вплив на трипойнт	острівний спір	неврегульований остаточно
11	Америка	Аргентина – Уругвай	Уругвай, Ріо-де-ла-Плата	Острови, делімітація гирла та естуарію	делімітація в річці та естуарії	частково врегульовано договором 1973 р.
12	Америка	Ель-Сальвадор – Гондурас	Гуалсінга, Сасалапа та інші притоки	Точне проходження кордону по серединній лінії; історичні титули	делімітація річкового кордону	визначено Міжнародним судом ООН
13	Америка	Перу – Еквадор	Притоки Амазонського басейну	Контроль над річковими долинами та доступ до басейну Амазонки	макротериторіальний річково-басейновий спір	врегульовано Протоколом Ріо-де-Жанейро
14	Америка	Болівія – Бразилія	Притоки Амазонки	Доступ до басейну, судноплавство	макротериторіальний річково-басейновий спір	врегульовано частково двосторонніми угодами
15	Америка	Колумбія – Венесуела	Оріноко, притоки	Делімітація русла, контроль над островами	делімітаційний та острівний спір	переговорний процес, періодично загострюється
16	Америка	США – Канада	Сент-Лоренс, Великий басейн	Судноплавство, рибальство, екологічні наслідки	водоресурсний та навігаційний конфлікт	врегульовано серією угод, постійні комісії
17	Америка	Домініканська Республіка – Гаїті	Масакре (Дахабон)	Будівництво каналу та перерозподіл водного стоку	транскордонний водоресурсний і гідротехнічний конфлікт	тривають переговори за посередництва ОАД
18	Азія	Китай – Росія	Амур, Уссурі, Аргун	Головне русло, тальвег, належність островів	тальвег; острівний спір	врегульовано договорами 1991–2005 рр.
19	Азія	Китай – КНДР – Росія	Тумен	Визначення трипойнта; вихід Китаю до Японського моря; навігація	спір щодо трипойнта та доступу до моря	переговорний процес

Продовження таблиці 1

20	Азія	Китай – Росія – Казахстан – Киргизстан – Таджикистан	Річкові долини Паміру та Центральної Азії	Делімітація пострадянських прикордонних ділянок у річкових долинах	делімітація складних річково-долинних меж	врегульовано серією угод
21	Азія	Індія – Бангладеш	Ганг, Брахмапутра	Розподіл стоку, вплив Фараккської дамби, екологічні наслідки	водоресурсний конфлікт	частково врегульовано угодами
22	Азія	Індія – Бангладеш	Річки дельти Гангу	Зміна русел, нові острови, алювіальні наноси	гідроморфологічний прикордонний спір	постійний предмет узгодження
23	Азія	Індія – Пакистан	Інд та його притоки	Розподіл водних ресурсів, будівництво дамб у Кашмірі	міждержавний гідрополітичний конфлікт	регулюється Договором про води Інду 1960 р., періодичні загострення
24	Азія	Бангладеш – М'янма	Наф	Будівництво дамби, загроза повеней та ерозії	гідротехнічний конфлікт	будівництво призупинено після інциденту
25	Азія	Ірак – Іран	Шатт-ель-Араб	Проходження кордону по тальвегу чи по берегу; навігаційні права	тальвег; навігаційний конфлікт	частково врегульовано, історично конфліктогенний
26	Азія	Таїланд – Лаос	Меконг	Належність островів, зміни русла	острівний та тальвеговий спір	частково врегульовано, залишаються суперечки
27	Азія	Туреччина – Сирія – Ірак	Тигр, Євфрат	Будівництво дамб у верхів'ях, скорочення стоку до країн низів'я	конфлікт верхів'я–низів'я; водоресурсний конфлікт	частково врегульований двосторонніми домовленостями
28	Азія	Камбоджа – Лаос – В'єтнам	Меконг	Використання води, дамби, навігація	багатосторонній водоресурсний конфлікт	регулюється Меконзькою комісією
29	Азія	Киргизстан – Таджикистан	Сирдар'я та іригаційні системи Ферганської долини	Розподіл води, водосховища, прикордонні анклав	водоресурсний та прикордонно-територіальний конфлікт	періодичні збройні інциденти, триває делімітація
30	Азія	Китай – Індія	Брахмапутра (Ярлунг-Цангпо)	Будівництво китайських дамб і контроль стоку у верхів'ях	геополітичний транскордонний водний конфлікт	переговорний процес, зростання стратегічної напруги
31	Європа	Хорватія – Сербія	Дунай	Тальвег чи історичний кадастровий кордон; спірні острови й анклав	делімітація у зміненому руслі	неврегульований остаточно
32	Європа	Угорщина – Словаччина	Дунай	Габчико-Надьмарош: русло, вода, екологія, дамби	гідротехнічний і водоресурсний конфлікт	розглянуто Міжнародним судом ООН
33	Європа	Хорватія – Словенія	Мура	Зміна русла; кадастрові та історичні межі	комбінований делімітаційний спір	арбітражне рішення 2017 р.
34	Європа	Естонія – Росія	Нарва	Режим прикордонної річки, демонтаж буїв, контроль навігації та демаркації	гібридизований прикордонний конфлікт на річковому кордоні	ескалація після 2022 р., переговорний процес відсутній

Джерело: складено авторами за даними [5-8]

Річкові кордони належать до найдавніших форм просторового розмежування політичних утворень і відігравали важливу роль у формуванні історичної політичної карти світу. Уже в ранніх цивілізаціях великі річки виконували подвійну функцію: з одного боку, вони слугували природними бар'єрами, а з іншого – формували осі господарського освоєння та політичної інтеграції території. Саме в долинах Нілу, Тигру та Євфрату виникли одні з перших централізованих держав Стародавнього світу, де річка виступала одночасно джерелом життя, транспортною артерією та просторовим каркасом

державності. У Європі важливу роль відігравали Рейн і Дунай, які у різні історичні періоди були не лише торговельними магістралями, але й стратегічними рубежами Римської імперії. Історичний Римський лімес (кордон) на Рейні та Дунаї демонструє, що річкові системи сприймалися як природні оборонні лінії, здатні стримувати зовнішню експансію та структурувати прикордонний простір імперії. Водночас річкові долини ніколи не були виключно бар'єрами, оскільки саме вздовж них формувалися найважливіші торговельні шляхи, культурні контакти та напрями колонізації територій.

У середньовіччі роль річкових систем ще більше ускладнюється, оскільки вони дедалі активніше інтегруються у систему господарських і політичних зв'язків між державами. Для Центрально-Східної Європи особливе значення мав Дунай як міжнародний торговельний коридор, тоді як для українських земель ключову роль відігравав Дніпро – водна артерія шляху «із варягів у греки». У цей період річка часто виступала не стільки чіткою межею, скільки контактною зоною між різними цивілізаційними та політичними просторами. Показовим є приклад степового прикордоння України, де Дніпро тривалий час був умовною межею між осілим землеробським світом та кочовими просторами Дикого поля. Таким чином, історично річкові кордони поєднували функції розмежування, комунікації та інтеграції території.

У XIX столітті в європейській політичній географії формується концепція «природних кордонів», відповідно до якої найбільш стабільними межами держав вважалися великі річки, гірські хребти та морські узбережжя. Особливо популярною ця концепція стала у Франції, де Рейн розглядався як «природний східний кордон» французької держави. Французька політична думка трактувала Рейн як чіткий географічний рубіж між романським і германським світами, що мав забезпечувати безпеку та територіальну завершеність Франції. Натомість у німецькій політичній традиції XIX століття Рейн сприймався не як межа, а як внутрішня річка німецького культурного простору, що символічно об'єднує німецькі землі. Ця принципова відмінність у трактуванні однієї й тієї ж річки демонструє, що «природність» кордонів значною мірою є політичною та ідеологічною конструкцією. Саме тому сучасна політична географія розглядає річкові кордони не лише як фізико-географічні об'єкти, але і як результат історичних домовленостей, міжнародно-правових режимів та геополітичних інтересів держав.

У політичній географії та геополітиці водних ресурсів доцільно розрізнити два базові типи міжнародних конфліктів, пов'язаних із річковими системами: прикордонні річкові конфлікти та басейнові конфлікти транскордонних річок. Таке розмежування має не лише класифікаційне, але й суттєве теоретико-методологічне значення, оскільки йдеться про різні типи просторової взаємодії держав. Прикордонні конфлікти виникають у тих випадках, коли річка безпосередньо виконує функцію державного кордону, а предметом суперечки стає проходження лінії суверенітету. У таких ситуаціях головними питаннями є визначення тальвегу, середньої лінії русла, належності островів, стабільності русла або юридичної чинності історичних кадастрових меж. Саме до цього типу належать суперечки між Хорватією та Сербією на Дунаї, між Іраком та Іраном на Шатт-ель-Арабі або між Ботсваною та Намібією щодо острова Касікілі на річці Чобе. У подібних конфліктах річка насамперед виступає просторовою межею між державними територіями, а головним об'єктом спору є контроль над конкретною прикордонною ділянкою.

Натомість басейнові конфлікти формуються у межах транскордонних річкових систем, де річка не обов'язково є державним кордоном, але виступає спільним природним ресурсом кількох держав. У цьому випадку ключовими стають питання водокористування, розподілу стоку, функціонування дамб і водосховищ, виробництва гідроенергії, екологічних наслідків регулювання русла та забезпечення водної безпеки держав нижньої течії. Найбільш показовими прикладами є суперечності між Ефіопією, Суданом та Єгиптом щодо Великої ефіопської дамби на Голубому Нілі, а також багаторівневі конфлікти у басейні Меконгу, де гідроенергетичні проекти Китаю та Лаосу впливають на водний режим у Камбоджі та В'єтнамі. На відміну від прикордонних спорів, де домінує проблема делімітації території, басейнові конфлікти пов'язані з транскордонною взаємозалежністю держав у межах єдиної гідрологічної системи. Саме тому вони потребують не лише юридичного врегулювання кордонів, а створення складних механізмів міждержавного басейнового управління, міжнародних комісій та довгострокових угод про використання водних ресурсів. Таке теоретичне розмежування дозволяє краще зрозуміти різну природу сучасних річкових конфліктів: одні мають переважно територіально-делімітаційний характер, інші переходять у сферу водної безпеки та гідрополітичної конкуренції, тобто суперництва держав за вплив на транскордонний стік, водну інфраструктуру і режими водокористування.

Узагальнення глобальної бази річкових територіально-політичних суперечностей дозволяє сформулювати аналітичну типологію конфліктів, у межах якої визначальним критерієм виступає домінуючий механізм конфліктогенності. Такий підхід дає змогу перейти від простого опису окремих кейсів до формування порівняльної політико-географічної моделі річкових конфліктів сучасного світу.

Перший тип становлять делімітаційні конфлікти, у яких головним предметом суперечки є принцип проведення державного кордону у руслі річки. Найчастіше йдеться про конкуренцію між принципом тальвегу, середньої лінії або історично сформованих кадастрових меж. До цього типу належать конфлікти між Іраком та Іраном на Шатт-ель-Арабі, між Хорватією та Сербією на Дунаї, між Намібією та ПАР на Оранжевій річці, а також між Беніном і Нігером у басейні Нігера. Характерною рисою таких конфліктів є поєднання природної динаміки русла з юридичною конкуренцією різних принципів міжнародного права.

Другий тип формують острівні конфлікти, де предметом суперечки стають острови, алювіальні банки, коси та інші морфологічні елементи річкового русла. У таких випадках навіть незначні територіальні утворення можуть набувати стратегічного значення через вплив на судноплавство, контроль над фарватером або проходження державного кордону. Найбільш показовими прикладами є конфлікт між Ботсваною і Намібією щодо острова Касікілі/Седуду, суперечка між Беніном і Нігером за острів Лете, а також тривалі російсько-китайські суперечки щодо островів на Амурі та Уссурі.

Третій тип становлять гідроморфологічні конфлікти, пов'язані зі зміною русла річки, меандруванням, авульсією, повеннями та іншими проявами нестабільності гідрологічного режиму. У таких випадках сама динаміка річкової системи створює невизначеність щодо проходження кордону та приналежності прикордонних територій. Найбільш характерними прикладами є суперечки між Камеруном і Нігерією у басейні озера Чад, алювіальні конфлікти між Індією та Бангладеш у дельті Гангу, а також історичні спори між США і Мексикою на Ріо-Гранде.

Четвертий тип охоплює вузлові конфлікти, пов'язані з трипойнтами та квадрипойнтами – точками сходження трьох або чотирьох держав у межах річкових систем. Такі конфлікти мають підвищену юридичну складність, оскільки зміщення русла або різне трактування тальвегу здатне впливати одночасно на кілька державних кордонів. До цього типу належать суперечки на річці Мекру між Беніном, Нігером і Буркіна-Фасо, конфлікт у районі Чобе і Замбезі між Ботсваною, Намібією, Замбією та Зімбабве, а також проблема трипойнта Китаю, Росії та КНДР на річці Тумен.

П'ятий тип становлять гідротехнічні та водоресурсні конфлікти, де ключовим механізмом конфліктогенності є контроль над стоком, дамбами, водосховищами та гідроенергетичними системами. Найбільш масштабними прикладами є суперечності між Ефіопією, Суданом і Єгиптом щодо Великої ефіопської дамби на Голубому Нілі, конфлікти навколо турецьких гідроенергетичних проєктів у басейнах Тигру та Євфрату, а також багаторівневі суперечності у басейні Меконгу. У таких випадках річка виступає вже не лінією розмежування, а стратегічним ресурсом, від якого залежить водна, продовольча та енергетична безпека держав.

Шостий тип формують навігаційні конфлікти, пов'язані з контролем над дельтами, гирлами, естуаріями та міжнародними водними шляхами. Тут визначальне значення мають транспортно-географічне положення держав, доступ до морських комунікацій та контроль над річково-морською логістикою. Найбільш характерними прикладами є суперечки між Аргентиною та Уругваєм у системі Ріо-де-ла-Плата, між Румунією та Україною у дельті Дунаю, а також між Молдовою й Україною щодо доступу до Дунаю в районі Джурджулешт.

Окрему категорію становлять макротериторіальні конфлікти: їх виокремлено за масштабом претензій, басейновим або регіональним охопленням спору та роллю річки як історичного чи символічного маркера великого спірного простору. Найбільш показовим прикладом є конфлікт між Венесуелою та Гайаною навколо Ессекібо, де річка виконує роль не стільки безпосередньої лінії кордону, скільки символічного географічного орієнтира територіальних претензій. Таким чином, річкові конфлікти сучасного світу формують складну багаторівневу систему територіально-політичних суперечностей, у якій поєднуються природні процеси, міжнародне право, ресурсна конкуренція та геополітичні інтереси держав.

Центральним елементом дослідження є сформована глобальна база річкових територіально-політичних суперечностей, систематизована у підсумковій таблиці. Її аналітичне значення полягає у можливості порівняльного дослідження конфліктів різних регіонів світу за спільними механізмами конфліктогенності, типами просторової організації та формами міжнародного врегулювання. Систематизація кейсів показує, що найбільш поширеними у світі залишаються конфлікти, пов'язані з проходженням державного кордону в руслі річки, визначенням тальвегу та належністю річкових островів. Особливо характерні такі суперечки для регіонів із колоніальною спадщиною або нестабільними гідроморфологічними умовами, насамперед Африки та окремих частин Азії. Водночас аналіз бази демонструє поступовий перехід від класичних територіально-делімітаційних суперечностей до гідрополітичних конфліктів, пов'язаних із контролем над транскордонним стоком, водною інфраструктурою та правилами спільного водокористування.

Найбільш показовим прикладом такого переходу є конфлікт навколо Великої ефіопської дамби відродження (GERD) на Голубому Нілі між Ефіопією, Суданом та Єгиптом. У цьому випадку річкова

система виступає не лише природним ресурсом, а стратегічним чинником енергетичної, продовольчої та демографічної безпеки держав нижньої течії. Подібний характер мають і суперечності у басейнах Тигру та Євфрату, де масштабні гідроенергетичні проекти Туреччини в межах програми GAP впливають на водозабезпечення Сирії та Іраку. У басейні Меконгу формуються багаторівневі конфлікти між державами верхньої та нижньої течії, пов'язані з китайськими та лаоськими дамбами, які змінюють сезонний режим стоку, рибопродуктивність і функціонування аграрних систем Камбоджі та В'єтнаму. Схожі процеси простежуються і в басейні Брахмапутри, де китайські гідротехнічні проекти у Тибеті викликають занепокоєння Індії та Бангладеш щодо потенційного перерозподілу водних ресурсів. Усі ці кейси демонструють, що сучасні річкові конфлікти дедалі частіше виходять за межі класичної географії кордонів і переходять у сферу геополітики води, де контроль над стоком стає елементом стратегічного впливу.

Водночас навіть у Європі, яка характеризується високим рівнем інституціоналізації прикордонного співробітництва, річкові конфлікти не втрачають актуальності. Показовим є приклад річки Нарва після 2022 року, де російсько-естонський прикордонний простір набув додаткового військово-політичного значення в умовах різкого загострення безпекової ситуації у Східній Європі. Це свідчить про те, що річкові кордони залишаються чутливими геополітичними зонами навіть у регіонах із розвиненими механізмами міжнародного права. Загалом аналіз глобальної бази кейсів підтверджує, що річкові системи сучасного світу дедалі більше поєднують функції державного кордону, стратегічного ресурсу, транспортного коридору та елемента міжнародної безпеки, що робить їх одним із ключових об'єктів сучасної політичної географії та гідрополітики.

Регіональні закономірності річкових територіально-політичних конфліктів демонструють суттєві відмінності у механізмах їх виникнення, рівні конфліктності та способах міжнародного врегулювання. Просторовий аналіз глобальної бази кейсів показує, що характер річкових суперечностей значною мірою визначається історичними особливостями формування кордонів, природними умовами річкових систем, рівнем інституціоналізації міжнародних відносин та ресурсною цінністю водних басейнів. Саме тому різні регіони світу формують відмінні моделі річкової конфліктогенності.

Для Африки найбільш характерною є постколоніальна модель річкових конфліктів: під нею розуміється поєднання колоніальної спадщини картографування, неповної демаркації, слабкої прив'язки меж до місцевості та пізнішої природної мінливості русел. Значна частина державних кордонів континенту формувалася в колоніальний період без достатньої географічної вивченості територій та без повноцінної демаркації на місцевості. У багатьох випадках колоніальні адміністрації проводили межі за малоточними картами або умовними описами русел, що створило довготривалі передумови для суперечностей після здобуття незалежності. Саме тому в Африці особливо поширені спори щодо тальвегу, островів, трипойнтів і квадрипойнтів. Характерно, що природна нестабільність річкових систем тут поєднується зі слабкою прикордонною інфраструктурою та недостатнім рівнем геодезичного забезпечення. Показовими є суперечки між Беніном і Нігером у басейні Нігера, конфлікт навколо острова Касікілі між Ботсваною і Намібією, а також складна ситуація в районі озера Чад. Водночас саме Африка дедалі більше перетворюється на арену масштабних гідрополітичних конфліктів, пов'язаних із контролем над транскордонними водними ресурсами. Найбільш показовим прикладом є конфлікт навколо Великої ефіопської дамби відродження на Голубому Нілі, який демонструє трансформацію водних ресурсів у чинник регіонального геополітичного впливу.

В Азії річкові конфлікти мають найбільш складний і багаторівневий характер. Тут річка виступає одночасно державним кордоном, стратегічним ресурсом, транспортним коридором та елементом регіональної безпеки. Для азійського простору характерна конкуренція за регулювання транскордонного стоку між державами верхньої та нижньої течії. Особливо виразно це проявляється у басейнах Меконгу, Брахмапутри, Тигру та Євфрату. Гідроенергетичні проекти Китаю на верхньому Меконгу створюють залежність держав нижньої течії від режиму регулювання стоку, що впливає на сільське господарство, рибальство та продовольчу безпеку регіону. Подібна ситуація спостерігається і в Центральній Азії, де Узбекистан і Туркменістан як держави нижньої течії залежать від режиму стоку Амудар'ї та Сирдар'ї, що формується переважно у Таджикистані й Киргизстані. Для Азії також характерне поєднання річкових конфліктів із ширшими геополітичними суперечностями, що робить їх частиною регіонального силового балансу. Саме тому азійські річкові конфлікти часто виходять за межі класичних делімітаційних спорів і трансформуються у комплексні конфлікти водної безпеки.

Американський регіон демонструє іншу модель річкових суперечностей, де поєднуються басейнові, навігаційні та історико-територіальні аспекти. Важливу роль тут відіграють великі річкові системи міжнародного значення – Амазонка, Парана, Уругвай, Ріо-де-ла-Плата та Ріо-Гранде. У Південній Америці конфлікти часто стосуються доступу до транспортних коридорів, естуаріїв і річково-морських систем. Показовим є приклад Аргентини та Уругваю у системі Ріо-де-ла-Плата, де навігаційні та екологічні питання безпосередньо впливають на міждержавні відносини. Водночас історія кордону

США і Мексики на Ріо-Гранде демонструє, наскільки складними можуть бути наслідки руслових змін для делімітації державної межі. Саме в Америці були вироблені одні з найбільш розвинених міжнародно-правових механізмів регулювання річкових кордонів у динамічних руслових умовах.

Європа є найбільш інституціоналізованим регіоном у сфері управління річковими кордонами та транскордонними басейнами, що підтверджується дією Водної рамкової директиви ЄС, системою планів управління річковими басейнами, а також роботою міжнародних річкових комісій. Найбільш показовими прикладами є Міжнародна комісія із захисту річки Дунай, яка діє на основі Конвенції про охорону Дунаю 1994 р., Міжнародна комісія із захисту Рейну, що координує екологічний моніторинг і басейнове управління у басейні Рейну, а також механізми співпраці у басейнах Ельби, Маасу й Одри. Такі інституції забезпечують узгодження водокористування, екологічного моніторингу, протипаводкового захисту, навігаційних інтересів і прикордонного співробітництва між державами, що знижує ризик переростання річкових суперечностей у відкриті міждержавні конфлікти. Для сучасної Європи характерно те, що річкові конфлікти дедалі частіше набувають форми юридично-екологічних та навігаційно-ресурсних суперечностей. Найбільш показовим прикладом є ситуація навколо українського судноплавного каналу Бистре у дельті Дунаю. Первинно конфлікт мав переважно навігаційний та транспортно-географічний характер, оскільки йшлося про забезпечення прямого виходу українського судноплавства до Чорного моря. Проте згодом суперечка дедалі більше трансформувалася у політико-екологічний конфлікт, у якому питання судноплавства поєдналися з проблемами охорони екосистем дельти Дунаю, міжнародних природоохоронних режимів та екологічної безпеки. Саме цей кейс добре демонструє сучасну тенденцію до екологізації річкових конфліктів у Європі, де дедалі більшу роль відіграють не стільки територіальні претензії, скільки суперечності навколо режимів використання транскордонних природних систем.

Для України річкові системи в умовах російсько-української війни набули не лише прикордонного чи господарського, але й виразного військово-географічного значення. Повномасштабне вторгнення 2022 року продемонструвало, що великі річки сучасної Східної Європи виконують функції складних операційних просторів, у межах яких поєднуються оборонні, логістичні, транспортні, екологічні та геополітичні процеси. У цьому контексті український вимір річкових кордонів доцільно розглядати не як периферійний елемент політичної географії, а як важливий компонент просторової організації воєнного театру дій. Особливого значення набули басейни Дніпра, Сіверського Дінця, Прип'яті та дунайської системи, де річки впливають на конфігурацію фронту, характер військової мобільності та систему контролю над територією.

Показовим є приклад Прип'ятського Полісся, яке після початку вторгнення з території Білорусі перетворилося на важливий простір військово-географічного стримування. Річка Прип'ять разом із системою заболочених територій, меліоративних каналів і лісово-болотних ландшафтів сформувала складний природний бар'єр, що істотно вплинув на характер пересування військ і логістику наступальних операцій. Водночас ця територія продемонструвала, що сучасний річковий простір не може розглядатися ізольовано від навколишнього природного середовища, оскільки саме поєднання річкової мережі, заболочення та транспортної інфраструктури визначає рівень прохідності території. У цьому випадку річка виступає не лише лінійною водною перешкодою, а ядром ширшого природно-військового комплексу, який впливає на оперативну ситуацію.

Ще більш показовим є нижньодніпровський театр бойових дій, де сформувався феномен змінного контролю над річковим простором. Після руйнування Каховської греблі у 2023 році гідрологічна ситуація в нижній течії Дніпра зазнала масштабної трансформації, що вплинуло як на природні ландшафти, так і на конфігурацію військового контролю. Осушення значної частини колишнього Каховського водосховища, зміна берегової лінії, поява нових мілин, проток і заболочених ділянок фактично створили новий тип нестабільного річкового фронтиру. У таких умовах річковий простір перестає бути фіксованою оборонною лінією і перетворюється на динамічне операційне середовище зі змінною конфігурацією контролю. Саме тому сучасні великі річкові системи дедалі частіше функціонують не як класичні природні кордони, а як мобільні контактні зони, у межах яких постійно змінюється співвідношення природних умов, військової присутності та технічних можливостей сторін.

Нижній Дніпро також показав тісний взаємозв'язок між управлінням водними ресурсами, воєнною безпекою та просторовим плануванням. Руйнування великої гідротехнічної споруди мало не лише гуманітарні та екологічні наслідки, але й змінило умови функціонування транспортної інфраструктури, водозабезпечення, систем зрошення та прибережних екосистем. Це узгоджується з висновками Д. Мальчикової, І. Пилипенка та С. Сімченка [2], які розглядають катастрофу Каховського водосховища як міждисциплінарну проблему, що потребує довготривалого моніторингу трансформації ландшафтів, аналізу геоморфологічних і гідрологічних процесів, оцінки соціально-економічних та демографічних наслідків, а також розроблення науково обґрунтованих стратегій відновлення регіону. У цьому контексті гідротехнічні об'єкти постають елементами стратегічної інфраструктури, контролю

над якими безпосередньо впливає на просторову стійкість держави. Український кейс демонструє, що у ХХІ столітті річкові системи дедалі частіше стають об'єктом не лише прикордонної політики, а й воєнно-екологічного та планувального впливу.

Водночас український вимір річкових кордонів не обмежується лише військовою проблематикою. У контексті європейської інтеграції особливого значення набувають питання транскордонного басейнового управління, екологічного моніторингу та інтеграції у європейські механізми управління міжнародними річковими басейнами. Найбільш показовими у цьому контексті є дунайський та карпатський напрями, де річкові системи виступають основою міжнародного співробітництва у сфері транспорту, екології та просторового розвитку. Таким чином, український кейс демонструє поєднання політичної географії кордонів, гідрополітики, військової географії, геоекономіки, екологічної безпеки та повоєнного просторового планування. Саме ця міждисциплінарність дозволяє розглядати річкові системи як важливі простори сучасної геополітичної взаємодії та як об'єкти довгострокової політики відновлення.

Нижній Дніпро також показав надзвичайно тісний взаємозв'язок між політикою управління водними ресурсами та воєнною безпекою. Руйнування великої гідротехнічної споруди мало не лише гуманітарні та екологічні наслідки, але й кардинально змінило умови функціонування транспортної інфраструктури, водозабезпечення, систем зрошення та прибережних екосистем. У цьому контексті гідротехнічні об'єкти перетворюються на елементи стратегічної інфраструктури, контроль над якими безпосередньо впливає на просторову стійкість держави. Саме тому український кейс демонструє, що у ХХІ столітті річкові системи дедалі частіше стають об'єктом не лише прикордонної політики, а й воєнно-екологічного впливу.

Практичне значення результатів дослідження для України полягає у кількох стратегічних напрямках:

1. У сфері безпекового планування та охорони кордону (для ДПСУ): результати дослідження можуть бути безпосередньо використані Державною прикордонною службою України для оперативного моніторингу руслових змін на карпатських річках. Запропоновані методи гідроморфологічного аналізу і типологія конфліктів дозволяють ідентифікувати ризикові ділянки державного кордону та визначати пріоритети інженерного захисту. Дані про динаміку русла і моделі меандрування можуть бути інтегровані в GIS-системи прикордонного нагляду для раннього виявлення змін та планування патрулювання. Впровадження систем дистанційного спостереження та регулярних польових вимірювань суттєво зменшить невизначеність при делімітації і демаркації кордонів у змінних руслових умовах. Навчальні програми та міжвідомчі тренінги на основі матеріалів дослідження підвищать спроможність прикордонних служб оперативно реагувати на трансграничні ризики.

2. У сфері екологічної політики та євроінтеграції: для Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України результати стануть основою для оптимізації транскордонного басейнового управління, узгодження режимів водокористування та екологічного моніторингу в умовах євроінтеграції. Рекомендації щодо моніторингу, обміну гідрологічними даними та створення спільних протоколів дозволять підвищити ефективність міждержавної кооперації у карпатському регіоні. Інтеграція висновків у державні процеси сприятиме адаптації української екологічної політики до вимог Водної рамкової директиви ЄС та забезпечить кращий доступ до європейських механізмів фінансування. Крім того, результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для розробки національних стандартів оцінки вразливості гідротехнічної інфраструктури.

Загалом, практичне застосування запропонованих підходів забезпечить підвищення просторової стійкості держави, зниження ризиків прикордонних суперечностей і посилення екологічної безпеки карпатських річкових систем.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що річкові державні кордони не можна розглядати лише як природні рубежі або фіксовані лінії політичного розмежування. Вони є динамічними природно-політичними системами, у межах яких поєднуються руслові процеси, міжнародно-правові режими, історична спадщина, геополітичні інтереси, транспортні функції та безпекові чинники. Саме ця мінливість пояснює їхню підвищену конфліктогенність і дає підстави трактувати річкові кордони як специфічний простір політико-географічної конфліктності.

Теоретичне розмежування прикордонних річкових конфліктів і басейнових конфліктів транскордонних річок дозволило уточнити різну природу сучасних водно-територіальних суперечностей. У першому випадку предметом спору є проходження лінії державного суверенітету в руслі річки, належність островів, визначення тальвегу чи серединної лінії; у другому – контроль над транскордонним стоком, гідротехнічною інфраструктурою, режимами водокористування та водною безпекою. Отже, сучасні річкові системи одночасно виступають межами держав, просторами взаємозалежності та стратегічними ресурсами.

Узагальнення світових кейсів дало змогу виокремити основні типи річкових конфліктів: делімітаційні, острівні, гідроморфологічні, вузлові, гідротехнічні, водоресурсні, навігаційні та макротериторіальні. Найпоширенішими залишаються суперечності, пов'язані з проходженням кордону в руслі річки, визначенням тальвегу, змінами русла та належністю островів. Водночас найбільш геополітично напруженими стають конфлікти, у яких річка перетворюється на інструмент впливу через контроль над водними ресурсами, дамбами, водосховищами, навігаційними режимами та енергетичною інфраструктурою.

Регіональний аналіз засвідчив існування різних моделей річкової конфліктогенності. Для Африки характерною є постколоніальна модель, зумовлена колоніальною спадщиною картографування, неповною демаркацією та слабкою прив'язкою кордонів до місцевості. В Азії домінує конкуренція держав верхньої та нижньої течії за регулювання транскордонного стоку й контроль над гідротехнічними системами. В Америці річкові суперечності поєднують навігаційні, басейнові та історико-територіальні аспекти, тоді як у Європі вони дедалі частіше набувають юридично-екологічного, ресурсно-навігаційного та інституційно врегульованого характеру.

Український вимір дослідження показав, що в умовах російсько-української війни річкові системи набули особливого військово-географічного, гідрополітичного та інфраструктурного значення. Басейни Дніпра, Сіверського Дінця, Прип'яті, Дунаю, Дністра й карпатських річок виступають чинниками оборони, логістики, екологічної безпеки, транскордонного управління та просторової стійкості держави. Руйнування Каховської греблі засвідчило, що гідротехнічні об'єкти можуть ставати елементами воєнного впливу, а зміна гідрологічного режиму – чинником трансформації ландшафтів, інфраструктури, водозабезпечення та контролю над територією.

Практичне значення результатів полягає в можливості використання запропонованої типології для оцінки ризиків у прикордонній політиці, транскордонному басейновому управлінні та безпековому плануванні України. Для МЗС України вона може бути корисною під час підготовки переговорних позицій щодо річкових кордонів, судноплавства, екологічного моніторингу й водокористування. Для Державної прикордонної служби України важливими є дані про руслову динаміку, зміну фарватеру, появу островів і трансформацію заплавлених територій. Військово-географічний аналіз річкових систем доцільно інтегрувати у стратегії безпеки, оцінку вразливості гідротехнічної інфраструктури, захист критичних об'єктів і формування сучасної гідрополітики України в умовах війни та європейської інтеграції.

Література

1. Дністрянський М. С. Політична географія України : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 348 с.
2. Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О., Сімченко С.В. Катастрофа Каховського водосховища: міждисциплінарний дискурс наслідків та перспективи майбутнього. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки. 2025. Вип. 22. С. 78–89. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2025-22-8>.
3. Сливка Р. Р. Вплив змін довкілля на генезу територіально-політичних суперечностей. Наукові записки. Серія «Географія». 2019. № 10. С. 97–109. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2019-10-10>.
4. Україна та Румунія вирішили 20-річний спір. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrayina-rumuniya-superechka-dunay-chorne-more/32733554.html> (дата звернення: 20.04.2026).
5. Guo R. The Land and Maritime Boundary Disputes of Africa. New York : Nova Science Publishers, 2009. 113 p.
6. Guo R. The Land and Maritime Boundary Disputes of Asia. New York : Nova Science Publishers, 2009. 165 p.
7. Guo R. The Land and Maritime Boundary Disputes of the Americas. New York : Nova Science Publishers, 2009. 133 p.
8. Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIC). Conflict Barometer 2024. Heidelberg : Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2025. 204 p.
9. Newman D. Borders and bordering: towards an interdisciplinary dialogue. European Journal of Social Theory. 2006. Vol. 9, No. 2. P. 171–186.
10. Paasi A. Boundaries in a globalizing world. Handbook of Cultural Geography / Eds. K. Anderson, M. Domosh, S. Pile, N. Thrift. London : Sage, 2003. P. 462–472.
11. Schofield C., Blake G. H. (eds.) The razor's edge: international boundaries and political geography. London : Kluwer Law International, 2002. 573 p.
12. Wolf A. T. (ed.) Sharing water, sharing benefits: working towards effective transboundary water

resources management. Paris : UNESCO, 2010. 284 p.

References

1. Dnistrianskyi M. S. (2014) Politychna heohrafiia Ukrainy [Political geography of Ukraine]. Lviv : LNU im. Ivana Franka. 348 p.
2. Malchykova D. S., Pylypenko I. O., Simchenko S. V. (2025) Katastrofa Kakhovskoho vodoskhorovshchyna: mizhdystsyplinarnyi dyskurs naslidkiv ta perspektyvy maibutnoho [Kakhovka Reservoir catastrophe: interdisciplinary discourse on consequences and future perspectives]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Heohrafichni nauky». Vol. 22. pp. 78–89. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2025-22-8>
3. Slyvka R. R. (2019) Vplyv zmin dovkillia na genezu terytorialno-politychnykh superechnosteï [The influence of environmental changes on the genesis of territorial-political disputes]. Naukovi zapysky. Seriiia «Heohrafiia». No 10. pp. 97–109. DOI: [10.32999/ksu2413-7391/2019-10-10](https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2019-10-10).
4. Ukraina ta Rumuniia vyrishyly 20-rychnyi spir [Ukraine and Romania resolved a 20-year dispute]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrayina-rumuniya-superechka-dunay-chorne-more/32733554.html> (accessed April 20, 2026).
5. Guo R. (2009) The Land and Maritime Boundary Disputes of Africa. New York : Nova Science Publishers. 113 p.
6. Guo R. (2009) The Land and Maritime Boundary Disputes of Asia. New York : Nova Science Publishers. 165 p.
7. Guo R. (2009) The Land and Maritime Boundary Disputes of the Americas. New York : Nova Science Publishers. 133 p.
8. Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIK). (2025) Conflict Barometer 2024. Heidelberg : Heidelberg Institute for International Conflict Research. 204 p.
9. Newman D. (2006) Borders and bordering: towards an interdisciplinary dialogue. European Journal of Social Theory. Vol. 9, No. 2. pp. 171–186.
10. Paasi A. (2003) Boundaries in a globalizing world. Handbook of Cultural Geography / Eds. K. Anderson, M. Domosh, S. Pile, N. Thrift. London : Sage. pp. 462–472.
11. Schofield C., Blake G. H. (eds.) (2002) The razor's edge: international boundaries and political geography. London : Kluwer Law International. 573 p.
12. Wolf A. T. (ed.) (2010) Sharing water, sharing benefits: working towards effective transboundary water resources management. Paris : UNESCO. 284 p.

Отримано: 11.04.2026

Прийнято до публікації: 11.05.2026

Опубліковано: 15.05.2026